

Robert Danieluk SJ

Papieski Instytut Studiów Kościelnych, Warszawa

Nieznany list Wojciecha Męcińskiego SJ do kard. Antonio Santacroce

Streszczenie

XVII-wieczny jezuita Wojciech Męciński to prawdopodobnie pierwszy Polak, który dotarł do Japonii. Przybył tam jako misjonarz w 1642 r. w bardzo trudnym kontekście prześladowań, jakim poddani byli wtedy chrześcijanie. Uwięziony zaraz po przyjeździe, po trwających kilka miesięcy torturach (mających na celu zmuszenie go do apostazji) zmarł w Nagasaki na początku 1643 r. Artykuł stanowi mały przyczynek do istniejącej literatury przedmiotu oraz swoiste uzupełnienie publikowanych wcześniej jego listów.

Słowa kluczowe: jezuici, Męciński Wojciech, misje zagraniczne, XVII wiek.

Osoba i życie XVII-wiecznego jezuitę polskiego Wojciecha Męcińskiego są wprawdzie znane, a istniejąca literatura przedmiotu dostępna. Obok poświęconych mu publikacji, ukazało się też wydanie kilkunastu jego listów przechowywanych w Rzymskim Archiwum Towarzystwa Jezusowego, a kilka miesięcy temu Polskie Radio wyemitowało nawet audycję o nim¹. Obecny artykuł stanowi zatem jedynie mały przyczynek do istniejącej literatury przedmiotu oraz swoiste uzupełnienie publikowanych wcześniej listów misjonarza. Okazją do tego stało się odkrycie jednego z nich w rzymskim Archiwum Państwowym (*Archivio di Stato*), którego dokonał dr Wojciech

¹ Robert DANIELUK, „‘Milczenie’ po polsku: Wojciech Męciński SJ (1598-1643) i jego długa droga do Japonii” *Studia Bobolanum* 2 (2017), s. 5-31. *Tenże*, „Long Way to Japan – Short Way to Martyrdom: Wojciech Męciński, S.J., and His Letters in the Jesuit Roman Archives” *Perspektywy Kultury* 21 (2018), s. 89–126. Oba artykuły zawierają dalszą bibliografię o Męcińskim. 15 VIII 2025 r. Polskie Radio nadało audycję w cyklu „Kościół nasz powszedni” poświęconą temu jezuitcie, zob. <https://www.polskieradio.pl/37/7640/Artykul/3572863%2CSwiadectwo-az-po-meczenstwo-%E2%80%93-o-Wojciech-Mecinski-SJ> [dostęp: 10.12.2025].

Biliński. Niniejszym wyrażam mu wdzięczność za przekazanie mi kopii odnalezionego listu, którego transkrypcję zamieszczam poniżej. Przygotowałem ją w następujący sposób:

1. celem ułatwienia lektury wprowadziłem akapity, a skróty rozwiązałem;
2. ortografia i interpunkcja są zasadniczo współczesne, przy jednoczesnym zachowaniu stylu autora;
3. dodatkowe informacje w przypisach służą ułatwieniu lektury.

Droga Męcińskiego do Japonii była długa i skomplikowana, dość przypomnieć, że aż trzy razy usiłował wyjechać na misję w zwyczajny wtedy sposób, tzn. biorąc statek w Lizbonie. Ostatecznie, rozpoczęta w 1633 r. podróż doprowadziła go do Goa, gdzie spędził kilka miesięcy na przełomie 1633-1634 r. To właśnie z tego okresu pochodzi odnaleziony teraz list. Zresztą Męciński tego samego dnia napisał ich więcej (co wiązało się zapewne z nadarzającą się wtedy okazją przesłania korespondencji do Europy): znany jest np. jego list do jednego z jezuitów w Rzymie (Oliviero Pensa), gdzie opisuje perypetie swojej morskiej podróży wokół Czarnego Lądu².

Adresatem publikowanego tutaj tekstu był kard. Antonio Santacroce. Ten urodzony w Rzymie w 1599 r. dyplomata papieski był w latach 1627-1630 nuncjuszem w Rzeczypospolitej, a od 1630 r. był też kardynałem-protektorem Polski. Ponadto, od 1631 r. był biskupem Chieti, a od 1639 r. Urbino. Zmarł w 1641 r. w Wiecznym Mieście³.

Męciński musiał go poznać w Italii albo jeszcze w Polsce. Ten listu wskazuje, że poczuwał się do wdzięczności za okazaną mu życzliwość, choć z tego, co pisze nie wiadomo, w jakich dokładnie okolicznościach jej doświadczył.

W liście przesyła ogólne informacje o sytuacji w Indiach i w Etiopii, szczególnie o trudnościach na jakie napotyka tam misja chrześcijańska. Daje wyraz swej nadziei na rychłą podróż do Japonii, która była już wtedy prawie niedostępna dla obcokrajowców, co bynajmniej nie osłabiło jego misyjnego zapału. Polski jezuita spodziewał się wyruszyć wkrótce w kierunku Chin, by stamtąd osiągnąć cel swej podróży. Przyszłość pokazała, jak wielu przeciwnościom musiał stawić czoła przez kolejne lata zanim dotarł do Kraju Kwitnącej Wiśni.

² DANIELUK, „Long Way to Japan”, s. 116-118. Oliviero Pensa (ok. 1584-1653), jezuita od 1604 r., należał do Prowincji Rzymskiej, której był przełożonym w latach 1639-1642; Męciński znał go z czasów swego nowicjatu w Rzymie (Pensa był wtedy pomocnikiem magistra nowicjuszy); zapewne spotkali się też w Wiecznym Mieście, gdy misjonarz przejeżdżał tamtędy w 1629 r. udając się do Portugalii (Pensa był wtedy rektorem Kolegium Rzymskiego), zob. *tamże*, s. 97.

³ Więcej na jego temat zob. w *Enciclopedia Cattolica*, t. X. Città del Vaticano, Ente per l'Enciclopedia Cattolica e per il Libro Cattolico, 1953, kol. 1825. *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. I. Ed. Henryk Damian WOJTYSKA. Romae, Institutum Historicum Polonicum Romae – Fundatio Lanckoroński, 1990, s. 252-253. *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. XXIII: *Antonius Santa Croce (1627-1630)*, vol. 1: (1 III 1627 – 29 VII 1628). Ed. Henryk LITWIN. Romae, Institutum Historicum Polonicum Romae – Sumptibus Fundationis de Brzezio Lanckoroński, 1996. *Acta Nuntiaturae Polonae*, t. XXIII: *Antonius Santa Croce (1627-1630)*, vol. 2: (1 VIII 1628 – 31 III 1629). Ed. Henryk LITWIN, Paweł DUDA. Cracoviae, Accademia Scientiarum et Litterarum Polona – Sumptibus Fundationis Lanckoroński, 2021.

Męciński poleca swe usługi Kardynałowi, gdyby ten ich potrzebował, oraz poleca mu swego współbrata zakonnego, który jako prokurator (przedstawiciel) jezuickiej Prowincji Malabarskiej miał się udać do Rzymu.

Wojciech Męciński SJ do kard. Antonio Santacroce

Goa, 20 II 1634 r.

Archivio di Stato a Roma, *Archivio Santacroce* 1178 [brak paginacji].

Eminentissimo et Reverendissimo Signore,

Trovo me tanto obbligato per i benefici che ho ricevuto di mano de Vostra Eminenza che sempre stavo pensando come in qualche modo possa corrispondere a grandezze di amorevolezza da me sperimentata di Vostra Eminentissima persona. Voglio nondimeno dar in parte ricognizione di quello che devo a Vostra Eminenza per queste lettere, già che Iddio mi ha fatto grazia dopo tanti pericoli et travagli arrivar a salvamento in Indie. Di quel viaggio mando insieme Diario a Vostra Eminenza⁴.

Veramente già mi trovo in qualche maniera sodisfatto, perché ho gustato le croci di Signore in questo viaggio essendo continuo in aperto pericolo di morire tanto di malattie pestifere come ancor di pericoli occorrenti di naufragio. E così me ne vo con multa allegria in Giappone dove spero trovar le mie ricchezze alle quali mi ha chiamato Iddio, cioè travagli de' i quali veramente si possiamo rallegrar, perché in quanto l'uomo qui si allunga di cose e piaceri di questo mondo, tanto di Iddio più comunichi et questo giornalmente sperimentiamo in queste Indie.

Ho trovato [słowo nieczytelne] così turbati dell'Indie circa la fede, e pare che adesso più che mai il demonio vuole far la guerra alla Santa Chiesa in queste parti, perché primo nel regno vicino nell'Indie detto Mogor per successione d'un uomo crudele nel regno tutto si è turbato⁵. Egli prende i cristiani et fa la guerra a quelli, mentre [rękopis uszkodzony]-serino i presi cristiani. Nel regno del Bengala ha fatto rinegar massime le donne⁶. Altri che non vogliono rinegar Iddio, fa tormentar come de facto alcuni religiosi stiano per esser martirizzati.

⁴ W literaturze przedmiotu nie znalazłem informacji o tym diariuszu. Konieczna wydaje się tu dokładniejsza kwerenda w tym samym zespole archiwalnym rzymskiego Archivio di Stato.

⁵ Chodzi o tzw. Imperium Mogołów, czyli istniejące wtedy muzułmańskie państwo obejmujące północ i centrum terenu dzisiejszych Indii, ale też część terytorium dzisiejszego Afganistanu, Pakistanu i Bangladeszu. Wtedy rządził nim Szah Dżahan (1592-1666). Podobnie jak inni następcy Wielkiego Akbara (1542-1605), nie kontynuował on tolerancyjnej polityki religijnej tego wybitnego władcy, ale podkreślał islamski charakter swego państwa, zob. Jan KIENIEWICZ, *Historia Indii*. Wyd. 2. Wrocław/Warszawa/Kraków, Ossolineum, 1985, s. 353-359. John. E. MORBY, *Dynastie świata. Przewodnik chronologiczny i genealogiczny*. Kraków, Wydawnictwo Znak, 1998, s. 365.

⁶ Zapewne chodzi o zniszczenie w 1631 r. portugalskiej osady Hugli znajdującej się w tym regionie i związane z tym akcje przeciwko chrześcijanom i hindusom (*tamże*, s. 355).

Le cose de Etiopia [rękopis uszkodzony] turbate, quei nostri vescovi sono fuggiti di persecuzione grande et il re successore di quell'imperio contra quelli che si ribellarono ha avuto victoria con morte di nove mila uomini, ma tuttavia ha dato licenza nel suo regno che vivesse ogn'uno in che religione vuole⁷. Imperatore passato è morto cattolico⁸.

In Giappone ancora serrata porta, ma tuttavia spero in Iddio che ci darà qualche mezzo per entrar⁹.

Adesso me parto per China dopo due mesi¹⁰. Vostra Eminenza me commenderà quello che vorrà esser servito in queste parti, et io voglio esecutar come servo devotissimo di Vostra Eminenza.

Dio conservi Vostra Eminenza per molti anni per ben' di Santa Chiesa et sua gloria.

Di Goa 20 de febbraio AD 1634.

Servo di Vostra Eminenza indigno,

Alberto Męciński.

Il Padre Procuratore de Cochín¹¹ che sarà a Roma raccomandando molto a grazia de Vostra Eminenza.

[Adres:] All'Eminentissimo et Reverendissimo Monsignore Antonio de Santa Croce, Cardinale de' Santa Chiesa, Padrone mio Colendissimo. Roma, prima via de Goa.

⁷ Misja jezuicka w Etiopii rozpoczęta jeszcze w czasach św. Ignacego Loyoli (zob. Robert DANIELUK, „Przygotowanie jezuickiej misji w Etiopii w świetle listów św. Ignacego Loyoli”, *Annales Missiologici Posnanienses*, 21 [2016], s. 101-116) przeżywała wtedy ostatni etap swojej trudnej historii, która miała zakończyć się w 1639 r. jej całkowitym zniszczeniem.

⁸ Chodzi o cesarza Susnyjosa, panującego w latach 1607-1632. W 1628 r. oficjalnie przyjął on katolicyzm, a w 1632 r. pozwolił poddanym wybrać religię, jaką chcieli wyznawać. Jego syn Fasilides, panujący w latach 1632-1667, zmienił politykę ojca i wygnał jezuitów z Etiopii, zob. Andrzej BARTNICKI, Joanna MANTEL-NIEĆKO, *Historia Etiopii*. Wrocław/Warszawa/Kraków, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, 1971, s. 162-166. MORBY, *Dynastie świata*, s. 401.

⁹ Granice Japonii zamknęły się ostatecznie dla misjonarzy w 1614 r., zob. Jolanta TUBIELEWICZ, *Historia Japonii*. Wrocław/Warszawa/Kraków, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, 1984, s. 284-286.

¹⁰ Faktycznie dalsza podróż Męcińskiego wyglądała tak, że w 1635 roku znalazł się w oblężonym przez Holendrów portugalskim forcie Malacca, skąd w roku następnym wypłynął w stronę Macau. Uwięziony przez Holendrów i przetrzymywany na Tajwanie, następnie skierowany przez nich na Jawę, podczas podróży uciekł w Wietnamie i dotarł do Macau dopiero w 1637 r. (DANIELUK, „Long Way to Japan”, s. 96-97).

¹¹ Nie udało mi się ustalić, kto był tym prokuratorem.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archivio di Stato a Roma, Rzym
Archivio Santacroce 1178.

Źródła drukowane i opracowania

Acta Nuntiaturae Polonae, t. I: De fontibus eorumque investigationibus. Instructio ad editionem. Nuntiorum series chronologica. Ed. Henryk Damian WOJTYSKA. Romae, Institutum Historicum Polonicum Romae – Fundatio Lanckoroński, 1990.

Acta Nuntiaturae Polonae, t. XXIII: *Antonius Santa Croce (1627-1630)*, vol. 1: (1 III 1627 – 29 VII 1628). Ed. Henryk LITWIN. Romae, Institutum Historicum Polonicum Romae – Sumptibus Foundationis de Brzezie Lanckoroński, 1996.

Acta Nuntiaturae Polonae, t. XXIII: *Antonius Santa Croce (1627-1630)*, vol. 1: (1 VIII 1628 – 31 III 1629). Ed. Henryk LITWIN, Paweł DUDA. Cracoviae, Accademia Scientiarum et Litterarum Polona – Sumptibus Foundationis Lanckoroński, 2021.

BARTNICKI, Andrzej; MANTEL-NIEĆKO, Joanna, *Historia Etiopii*. Wrocław/Warszawa/Kraków, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, 1971.

DANIELUK, Robert, „Przygotowanie jezuickiej misji w Etiopii w świetle listów św. Ignacego Loyoli”, *Annales Missiologici Posnanienses*, 21 (2016), s. 101-116.

TENŻE, „‘Milczenie’ po polsku: Wojciech Męciński SJ (1598-1643) i jego długa droga do Japonii”, *Studia Bobolanum* 2 (2017), s. 5-31.

TENŻE, „Long Way to Japan – Short Way to Martyrdom: Wojciech Męciński, S.J., and His Letters in the Jesuit Roman Archives”, *Perspektywy Kultury* 21 (2018), s. 89–126.

KIENIEWICZ, Jan, *Historia Indii*. Wyd. 2. Wrocław/Warszawa/Kraków, Ossolineum, 1985.

MORBY, John E., *Dynastie świata. Przewodnik chronologiczny i genealogiczny*. Kraków, Wydawnictwo Znak, 1998.

PALMAROCCHI, Roberto, „Santacroce Publicola, famiglia”, w: *Enciclopedia Cattolica*, t. X. Città del Vaticano, Ente per l'Enciclopedia Cattolica e per il Libro Cattolico, 1953, kol. 1825-1826.

TUBIELEWICZ, Jolanta, *Historia Japonii*. Wrocław/Warszawa/Kraków, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, 1984.

Netografia

Audycja Polskiego Radia w cyklu „Kościół nasz powszedni” nadana 15 VIII 2025 r.

<https://www.polskieradio.pl/37/7640/Artykul/3572863%2CSwiadectwo-az-po-meczenstwo-%E2%80%93-o-Wojciech-Mecinski-SJ> [dostęp: 10.12.2025].